

Divanhâne ile buna bitişik giriş bölümünün önünde günümüzde kapatılmış olan, kasrın inşa edildiği dönemde sütunlar üzerine oturan, üst örtüsü sebebiyle direklik olarak da tanımlanan bir açık divanhâne yer almaktaydı. Ahşap tavanlı bu mekânın mermer sütunlara oturan yüksek kemerli revak dizisi John Frederick Lewis'in 1835 tarihli gravüründe net biçimde görülmektedir. Bu gravür divanhâneyi açık haliyle tasvir eden son görsel kaynak olmalıdır. Nitekim aynı yüzyılın ortalarında kasrın açık divanhânesinin kapatıldığını Robertson'un fotoğrafı ortaya koymaktadır. Mekânın deniz yönündeki tek çıkması kasrın planında sözü edilen, deryaya nâzır taht-ı hümayunu tanımlamaktadır. Günümüzde kasetli bir tavanla örtülü olan mekânın ortasında yer alan merdivenle alt kata inilmektedir.

Kasrın dış mimarisi günümüzde oldukça sadedir. Girişin sağlandığı basık kemerli kapının köşesinde bulunan mermer oymuş kum saati tezyinatı dışında bir süsleme programının izlenmediği cephelerin bu kadar sade yapılmadığı düşünülebilir. Özgün kaplaması hakkında iki ihtimalin öne sürüldüğü cepheler alt kısımda mermer levhalarla, üstte çini ile kaplanmış olabileceği gibi sıva kaplı cephelerin kalem işleriyle bezendiği de tahmin edilebilir (Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, s. 356). Nitekim Franz Babinger koleksiyonunda bulunan 1794 tarihli panoramada kapalı divanhânenin dış yüzeyindeki bezemeler farkedilmektedir. İç mekânda ise divanhânenin kubbesi kalem işi süsleme kompozisyonu ile dikkati çeker. Merkezinde sekiz kollu bir yıldızın yer aldığı kubbenin etrafı vazo içindeki çiçeklerle değerlendirilen yaldızlı madalyonlar ve bitkisel motiflerle bezenmiştir. Geçmişte kasetli düzenlemeye sahip kubbe köşelerinde günümüzde yaldızlı madalyonlar içindeki manzara resimleri görülmektedir. İnşa edildiği dönemde gösterişli bir bezemeye sahip olduğu düşünülen kubbenin yanı sıra kasrın iç dekorasyonunun da zengin olduğu XVIII. yüzyıl masraf defterlerinden anlaşılmaktadır. Sedefkârî kanatlı pencerelerde sakız dokumasından perdeler, sırmalı kadife yastıklar, kırmızı çuhadan minderler ve billûr fanuslar dekorasyonun zenginliği hakkında fikir vermektedir. Bir dönem de Gülhane Tıbbiye Mektebi'nin ecza deposu şeklinde kullanılan, ancak mektep taşındıktan sonra kendine haline terk edilen Sepetçiler Kasrı 1960'lı yıllarda restore edilmiştir. 1980 onarımından sonra yapının alt katı restoran, üst katı Uluslararası Basın Merkezi olarak hizmet vermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Eremya Çelebi Kömürçüyan, *İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul* (trc. H. D. Andreaşyan, nşr. K. Pamukçiyân), İstanbul 1988, s. 106-107; Naimâ, *Târih*, IV, 35; Sedad Hakkı Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, İstanbul 1969, s. 335-357; a.mlf., *Türk Evi-Osmanlı Dönemi*, İstanbul 1986, II, 158-159, 163; a.mlf. – Feridun Akozan, *Topkapı Sarayı: Bir Mimari Araştırma*, İstanbul 1982, s. 12, 99; Reşat Ekrem Koçu, *Topkapı Sarayı*, İstanbul 1975, s. 232; Nadide Seçkin, *Topkapı Sarayı'nın Biçimlenmesine Egemen Olan Tasarım Gelenekleri Üzerine Bir Araştırma: 1453-1755*, Ankara 1998, s. 146-151; Metin Sözen, *Bir İmparatorluğun Doğuşu: Topkapı*, İstanbul 1998, s. 168; G. Goodwin, *Topkapı Palace*, London 1999, s. 205-206; Deniz Esemenli, "Mekânlar-Zamanlar", *Topkapı Sarayı*, İstanbul 2000, s. 73-75; Necdet Sakaçoğlu, *Tarihî Mekânlar, Kitabeleri ve Anıları ile Saray-ı Hümayun: Topkapı Sarayı*, İstanbul 2002, s. 38-40; Ahmet Şimşirgil, *Taş Yazılan Tarih Topkapı Sarayı*, İstanbul 2005, s. 22; Gülrü Necipoğlu, *15. ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı: Mimari Tören ve İktidar*, İstanbul 2007, s. 298-299; Doğan Kuban, "Sepetçiler Kasrı", *DBİst.A*, VI, 527-528.

TUĞBA ERZİNCAN

SEPTİSİZM

(bk. ŞÜPHECİLİK).

SER

(سر)

Türk devletlerinde bazı isimlerin önüne gelerek meslek ve unvan ifade eden kelime.

Farsça'da "baş" mânasında olup "başkan, reis" anlamına da gelen kelime Türkler tarafından İslâmiyet'ten önce de kullanılmıştır. Nitekim İslâm öncesinde Kıpçak reislerinden bazısının unvanı "ser-cenkşi" idi. Karahanlılar'da "ser-hayl" (kervan ve kafile başı) tabiri geçer. Moğollar'da Cengiz Han ordusunda ileri karakol niteliğindeki mukavemet noktalarına "ser-i pul" denir. Anadolu Selçukluları'nda ordu kumandanına "ser-leşker" (subaşı) adı verildi. Serin Arapça'sı olan **re's** veya **reis** ile de birçok kelime elde edilmiştir.

Osmanlılar'da ser ile yapılmış, devletin saray, merkez ve taşra teşkilâtlarında, özellikle askerî yapıda kullanılmış çok sayıda birleşik kelime mevcuttur. Bunlar arasında "çalgıbaşı, orkestra şefi" veya "karakol, öncü asker" anlamında ser-âhenk; "ordu kumandanı, serdar" anlamında ser-asker; "bostancıbaşı" anlamında ser-bostânî; "çavuşbaşı" anlamında ser-çavuş; "taşradaki sekbanların veya gönüllü olarak sefere katılanların başı" anlamında ser-gerde veya ser-çeşme; "bir zümrenin başı" anla-

mında ser-defter; "gönüllü fedai asker" anlamında serdengeçti; "hekimbaşı" anlamında ser-i etibbâ veya ser-tabib; "kapıcıbaşı" anlamında ser-bevvâbân; "ekmekçi başı" anlamında ser-habbâz sayılabilir. Sınır başı veya boyu için ser-had, saray terzilerinin başı için ser-hayyâtîn, hazine darbaşı için ser-hâzin, başmâbeynci için ser-kârîn veya ser-kurenâ, başkâtip için ser-kâtib, kâğıtçıbaşı için ser-kırtâsî tabirleri kullanılırdı. Kilerci başıya ser-kılârî, Mevlevî âyinlerinde sâzendelerin şefine ser-kudûmî, el yazması eserlerin ilk sayfalarında bulunan süslü başlığa ser-levha, Hassa Mimarlar Ocağı'nın başına ser-mi'mârân, başyazara ser-muharrir, saray müneccimlerinin âmirine ser-müneccimîn, Yeniçeri Ocağı'nın çorbacıları olan orta ve bölükbaşılara ser-piyâdeğân, başa giyilen her türlü başlığa ser-püş, Yeniçeri Ocağı zabıtlarından sekban başıya ser-sekbânân, avcıbaşıya ser-şikârî, turnacıbaşıya ser-tur-naî, zağarcıbaşıya ser-zağarî, kuyumcubaşıya ser-zergerân, zurnacıbaşıya ser-zurn-naî denirdi. "Serân" biçiminde çoğulu da olan ser kelimesiyle daha pek çok kavram yapılmıştır (Pakalın, III, 175 vd.). Osmanlılar'da zaman zaman ser yerine Türkçe baş kelimesi de kullanılmış. Bunlardan başvekil veya başbakan gibi birçoğu hâlâ devam etmekte, kelimenin sonuna getirilerek yapılan onbaşı, yüzbaşı ve binbaşı gibi kelimeler de günümüz Türkçesinde varlığını korumaktadır (bk. BAŞ).

BİBLİYOGRAFYA :

Steingass, *Dictionary*, s. 664-667; *Eyyübî Efen-di Kânünnâmesi* (nşr. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1994, s. 17, 21, 22, 46, 51, 54, 56; Hezârfen Hüseyin Efendi, *Telhîsü'l-beyân fi Kavânin-i Âli Osmân* (haz. Sevim İlğürel), Ankara 1998, tür.yer.; Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, tür.yer.; a.mlf., *Saray Teşkilâtı*, tür.yer.; a.mlf., *Merkez-Bahriye*, tür.yer.; İbrahim Kafesoğlu, *Harezşahlı Devleti Tarihi*, Ankara 1992, s. 264; Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, Ankara 1993, I, 224; Erdoğan Merçil, *Türkiye Selçukluları'nda Meslekler*, Ankara 2000, s. 60-61; Mehmet Kanar, "Farsça'da SER Kelimesi", *ŞM*, VIII (1998), s. 47 vd.; Cl. Huart, "Ser", *IA*, X, 502; Pakalın, III, 175 vd.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

SERAHS

(سرخس)

Türkmenistan'da tarihî bir şehir.

Günümüzde üç ülkenin (İran, Afganistan ve Türkmenistan) sınırları içinde bulunan tarihî Horasan bölgesinin Güney Türkmenistan kesiminde yer alır. Eski adı Herîrûd olan Tecen ırmağının orta havzasında bu